

Tåghemmet

Ett teaterstycke

av

Margita Lundman

Kulturföreningen FRIA

Stockholm, mars 2019

Rapporten har tagits fram med stöd av

**NORDISK
KULTURFOND**

och

 **Nordisk
kulturkontakt**

Sammanfattning

Var god tag plats, se upp för dörrarna, dörrarna stängs....

Tåghemmet är ett teaterstycke som skapats tillsammans med en grupp äldre och deras aktivitetsledare, Rebecka Lindberg, på demensboendet Ametisten i Solna. Pjäsen formades vid fem sammankomster under hösten 2018.

En resa med ett tåg hem innebär att resenärerna bor och äter på tåget. Man reser från plats till plats och beser de lokala sevärdheterna. Resor med tåg hem var vanliga i Sverige i början av 1900-talet. Det handlar om en slags kryssning, men resan sker på räls.

Teaterstycket "Tåg hemmet" är en berättelse som gestaltar en resa genom Sverige, från norr till söder. Det är en berättelse som uttrycks i ord, gester och sång.

Vårt tåg passerar de orter där några av de äldre på demensboendet Ametisten i Solna vuxit upp. Vi beser sevärdheter som deltagarna berättat om.

Så skapades berättelsen

Teaterstycket "Tåg hemmet" bygger på de enskilda deltagarnas berättelser. Valet av resmål utgick från deras uppväxt. Med andra deltagare skulle andra orter ha valts.

Berättelsen byggdes gradvis upp från tillfälle till tillfälle. För att skapa denna pjäs träffades vi en gång i månaden under hösten 2018; en timme vid varje tillfälle.

Tio deltagare/äldre och två ledare medverkade vid varje tillfälle. En av ledarna, undertecknad, tillika pjäsens regissör, har anlitats externt, den andra arbetar som aktivitetsledare på Ametisten. De flesta av de äldre har återkommit till varje tillfälle. En anhörig samt en stödperson har också deltagit i några av träffarna.

Varje träff startades med att ledaren/regissören kort repeterade innehållet i stycket. Berättelsen spelades igenom och nya inslag lades till. Vid nästa tillfälle repeterades stycket igen och något nytt lades till.

De fem träffarna ägde i allmänhet rum i äldreboendets samlingshall och inleddes med en kopp kaffe. En sjätte träff anordnades för en liten publik med anhöriga och personal.

Upplägget var som följer. De medverkande samt ledarna sitter i en cirkel. De flesta av de boende sitter i rullstol. Någon använder rollator. Rekvisita läggs på små runda bord och i korgar som är placerade mellan deltagarna. Ledare och boende bär namnlappar med sina förnamn i stor text fästa med klädnypor.

Särskilda "Sångkort" eller texthäften ligger på borden. Sångtexterna återfinns på fram- och baksidan av ett styvt A-4 ark. Texter som handlar om ett visst tema presenteras mot en bakgrund/tonplatta i ljusa färger; alla sånger om havet är exempelvis samlade mot

en ljusblå bakgrund. Sångerna är sådana man minns från förr. Några av sångerna valdes av de boende, några av ledarna.

De rörelser som ingår i pjäsen utgick från deltagarnas egna rörelser som de spontant använde för att illustrera en händelse eller en sevärdhet.

De maträtter som serverades i restaurangvagnen var sådana som deltagarna berättat att man brukade äta i sin barndom/ungdom.

Etapperna inleddes genom att berättaren säger: Vad god tag plats, se upp för dörrarna, dörrarna stängs. En av de boende/stinsen ringer i en liten klocka. Detta upprepas i några, men inte i alla etapper. Likaså illustreras tågljudet i dessa etapper av alla som i kör härmar ett rälsjud (tjhje-tjhje//tjhje-tjhje).

En reflektion:

Det skapande arbetet med tåghemmet har fungerat mycket bra. Flera av deltagarna uttryckte sin uppskattning vid varje tillfälle. De flesta har också återkommit till varje träff. Den återkommande upprepningen av pjäsen vid varje tillfälle föreföll vara de flesta till nöje.

Vissa inslag prövades men valdes bort. Vi valde t ex att för denna grupp att avstå från flera olika roller (konduktör, eldare, lokförare m.m.). Några av teknikerna som används inom s.k. Reminiscens-teater/Minnenas teater, t.ex. att låta en tallrik gå runt i gruppen för att stimulera ihågkomst av barndomens maträtter, fungerade för några, men inte för andra. För dem blev minnesleken ett krav på prestation.

De flesta, men inte alla, kunde ange var de vuxit upp. Ibland behövdes lite hjälp. Men alla kunde berätta om (eller bekräfta) det som fanns att se eller uppleva på orten.

Teaterstycket uppstod i samspel mellan ledarna och de boende. Många av inslagen i pjäsens koreografi bygger på deltagarnas spontana ord, sånger och rörelser. Ett exempel är att visa hur högt upp kyrkan i byn ligger genom att lyfta armarna, eller att med gester visa hur man bär en bricka nerför en trappa.

Tåghemmet

BERÄTTAREN

Nu startar vår resa; vi startar i norr. Var god tag plats! Se upp för dörrarna! Dörrarna stängs! [*Klocka, tågljud*]. Nästa Dorotea. Den första anhalten är Dorotea, där NN1 växte upp. Där beser vi kyrkan som ligger högt upp på en kulle [*alla lyfter armarna eller en arm mot himlen. Sjunger två psalmer: "Din Klara sol" och "Blott en dag"*].

BERÄTTAREN

Vi reser vidare. Var god tag plats ... [*Klocka, tågljud*]. Nästa stopp är i Umeå, björkarnas stad, där NN2 och NN3 växte upp. Det är vinter och vi får se en spännande skidtävling [*En av de boende, NN2, samt en ledare visar skidåkning i mitten av cirkeln. Samtidigt sjunger övriga: "Och skidan hon slinter"*].

BERÄTTAREN

Vi får också besöka en bagarstuga där tunnbrödsbaket är i full gång [*En av deltagarna, NN3, berättar om hur bakningen gick till förr*].

BERÄTTAREN

Tåget far sedan vidare, förbi Sundsvall och Härnösand, där YY1, [en anhörig till NN] växte upp, där vi ser rykande fabriksskorstenar genom tågönstret.

Det blir natt och resenärerna sover i sina kupéer. [*Alla lutar ned sina huvuden och blundar.*]

BERÄTTAREN

Nästa dag äter vi först frukost och sedan lunch i restaurangvagnen. Rätterna på menyn är sådana som vi minns från förr. Det första stoppet är i Öregrund, där NN4 växte upp. Där ser vi det glittrande havet och vågorna. [*Deltagarna visar vågornas rörelser med hjälp av blå tygstycken i olika färger. Tre sånger: "En gång jag seglar i hamn", "En sjöman älskar havets våg", "Vem kan segla förutan vind". Den sistnämnda sången sjungs med inslag av förenklat teckenspråk som utförs av berättaren och en av de boende*].

BERÄTTAREN

Färden går vidare. Var god tag plats.... [*Klocka, tågjud*]. Väl framme i Stockholm beger vi oss till Stadshuset där vi ska hjälpa till att servera vid Nobelmiddagen. Det går bra, vi har tränat en hel del på att bära den brinnande glassdesserten nedför alla trappor. Precis som NN5 gjorde när han arbetade som servitör här. [*Alla lyfter ena handen som om man bär en bricka. Några av de boende har batteridrivna värmeljus i händerna. Ledaren tänder tomtebloss och/eller en "isfackla".*]

BERÄTTAREN

Efter Stockholm går färden vidare mot Nyköping, där NN6 växte upp. Där vid ån ser vi statyn av stadens berömde paddlande son [*alla gör paddelrörelser*]. Vi ser också Nyköpingshus.

BERÄTTAREN

Resan går vidare mot Norrköping, där NN7 och NN8 växte upp; det börjar bli vår och det blommar vackert i centralparken [*alla kastar en konstgjord blomma in i mitten av cirkeln*].

Efter stoppet i Norrköping reser vi mot Småland och Växjö, där NN9 tillbringade sin barndom, där vi ser det lilla fina muséet i staden. Vi ger oss ut i landskapet; på låncyklar cyklar vi till badsjön där vi får en simlektion av simlärarinnan som arbetar på orten. [*alla gör först cykelrörelser, sedan simtag med armarna. Sjunger: "På lingonröda tuvor...."*]

BERÄTTAREN

Nu är resan snart slut. I den sista etappen bär det av till Skåne, som är NN10s barndoms landskap. Där besjunger vi storkar, landsvägar och gåsapågar. Var god tag plats.... [*Klocka, tågjud*] [*Alla sjunger: "Jag är en liten gåsapåg".. samt "Jag har bott vid en landsväg"*].

BERÄTTAREN

Och där är resan slut....

SLUT

Roller

Berättare

Resenärer

En stins

(Eventuellt även konduktör, lokförare, eldare, servitör, m.fl.)

Sevärdheterna och aktiviteterna (såsom havet, skidåkningen, bakningen mm) gestaltas med medverkan av de boende

Rekvisita

Småbord för rekvisitan

Namnlappar och klädnypor

Sångkort

Blå, stora tygstycken, två-tre personer hanterar ett tygstycke

Tomtebloss

Isfacklor

Tändstickor

Batteridrivna värmeljus

Huvudbonader, sjalar